

Π 1901 – Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Ενότητα 2: Επιπτώσεις στην οικονομία – Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις

Κωνσταντίνος Μπίκος
Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Επιπτώσεις στην οικονομία 1/15

- Η «πληροφοριακή επανάσταση» θα μετατρέψει ολοκληρωτικά την κοινωνία και την οικονομία, όπως έκαναν η αγροτική και η βιομηχανική επανάσταση» (Δερτούζος 1998 :41, Τι Μένει Γενέσθαι. Αθήνα: Εκδόσεις: Νέα Σύνορα- Λιβάνη)

Στον κοινωνικό και πολιτικό διάλογο που αναπτύχθηκε δεσπόζουσα θέση έχει και ο προβληματισμός σχετικά με τις επιπτώσεις τους στη **δομή και στις διαδικασίες της οικονομίας.**

Επιπτώσεις στην οικονομία 2/15

Στον προβληματισμό σχετικά με την οικονομία μπορεί να διακρίνει κανείς δύο ακραίες όσο και αντιφατικές απόψεις.

Οι μεν **ενθουσιώδεις υποστηρικτές** τονίζουν μονομερώς τις θετικές επιπτώσεις και διατείνονται ότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα ρομπότ θα αναλάβουν μεγάλο μέρος της εργασίας με ευνοϊκή συνέπεια την **απελευθέρωση του ανθρώπου από δύσκολες, ανθυγιεινές ή επικίνδυνες εργασίες ρουτίνας.**

Επιπτώσεις στην οικονομία 3/15

Οι πλέον ενθουσιώδεις υποστηρικτές φθάνουν στο σημείο να θεωρούν ότι τα σύγχρονα προβλήματα θα λυθούν αυτόματα.

Ότι δεν χρειάζεται να επιδιώκει κανείς την πλέον ορθολογική και κοινωνικά δίκαιη χρήση των νέων τεχνολογιών, διότι αυτές φροντίζουν από μόνες τους προκειμένου να συμβεί κάτι τέτοιο.

Προπαγανδίζουν με άλλα λόγια μια **άκριτη** και **παθητική** αποδοχή.

Επιπτώσεις στην οικονομία 4/15

Στον αντίποδα αυτής της αντιμετώπισης οι **απαισιόδοξοι** ή «**τεχνοφοβικοί**», όπως τους χαρακτηρίζουν κάποιοι, διατυπώνουν το φόβο ότι το άτομο / ο πολίτης **θα απωλέσει οριστικά την ελευθερία του**, διότι θα επιτηρείται και θα ελέγχεται απόλυτα από τους ισχυρούς του κόσμου.

Προβλέπουν παραπέρα ότι ο πλούτος θα κατανέμεται ακόμη πιο άνισα, οδηγώντας τη μεγάλη μάζα κάτω από τα όρια της φτώχειας, ενώ μια μειοψηφία θα κατέχει υπερβολικό πλούτο. Αντίστοιχα αναμένουν να διευρυνθεί και το χάσμα ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες χώρες.

Επιπτώσεις στην οικονομία 5/15

Θεωρούν ότι οι νέες τεχνολογίες είναι καθ' εαυτές δυνάμεις του κακού και θα επιφέρουν μόνον καταστροφές στην ανθρωπότητα. Αυτή η θεώρηση αποδίδει στη νέα τεχνολογία **μαγικές αρνητικές ιδιότητες** και στην ουσία αποπροσανατολίζει τον προβληματισμό, ιδιαίτερα όσον αφορά την πρακτική και το μέλλον της επιστήμης και των τεχνολογιών. Την αντιμετωπίζει ως μια μονοδιάστατη πάλη ανάμεσα στην κοινωνία των ανθρώπων και στην αντικειμενοποιημένη σε νέες τεχνολογίες εργασία.

Επιπτώσεις στην οικονομία 6/15

Η ανταλλαγή απόψεων και επιχειρημάτων πραγματοποιείται με φόντο τις μεταβολές που χαρακτηρίζονται στις μέρες μας ως «**παγκοσμιοποίηση**» (globalization). Πρόκειται για ακόμη έναν νεολογισμό της μεταβιομηχανικής κοινωνίας που αναφέρεται στην αυξανόμενη αλληλεξάρτηση, τριβή και ενσωμάτωση μεταξύ ανθρώπων και εταιρειών σε διάφορα μέρη του κόσμου. Για την οικονομική παγκοσμιοποίηση παίζουν σημαντικό ρόλο η **αυξανόμενη μετανάστευση**, η **διεθνοποίηση της παραγωγής και του εμπορίου**, όπως και οι γρήγορες μετακινήσεις κεφαλαίων και η ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Επιπτώσεις στην οικονομία 7/15

Με την πάροδο του χρόνου βέβαια εξελίχθηκε σε έναν γενικευτικό όρο που αναφέρεται σε ένα περίπλοκο σύμπλεγμα σχέσεων στα πεδία της οικονομίας, του εμπορίου, της κοινωνίας, του πολιτισμού και της πολιτικής. Η ιδέα της παγκοσμιοποίησης ενδυναμώθηκε ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προσλαμβάνοντας εκτός από τον οικονομικό και πολιτικό ή πολιτιστικό χαρακτήρα. Αν θέλει κανείς να παρατηρήσει ένα βαθύτερο χαρακτηριστικό αυτής της εξέλιξης, είναι οι σε μεγάλο βαθμό **ανεξέλεγκτες μεταβολές και ανακατατάξεις** που επιφέρει.

Επιπτώσεις στην οικονομία 8/15

Κύρια αιτία για αυτήν την αδυναμία ελέγχου είναι το γεγονός ότι, όπως στο πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, έτσι και στον τομέα της οικονομίας οι σύγχρονες δημοκρατίες ήταν μέχρι πρόσφατα προετοιμασμένες να αντιμετωπίζουν τα θέματα σε **εθνικό επίπεδο**. Προκειμένου βέβαια να υλοποιηθούν αυτές οι μεταβολές ως απαραίτητο υπόβαθρο για την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αλλά και του πολιτισμού χρησιμεύει η γρήγορη και ευρεία διάχυση της νέας τεχνολογίας.

Επιπτώσεις στην οικονομία 9/15

Καταρχήν οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ ο ελληνικός και ICT ο διεθνής όρος) συνδέονται με την επέκταση των οργανισμών και των επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Ένας τεράστιος ανταγωνισμός έχει δημιουργηθεί ανάμεσα στις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς, ο οποίος τις πιέζει, αφενός μεν να δαπανούν μεγάλα κονδύλια για την αντικατάσταση του τεχνολογικού τους εξοπλισμού, αφετέρου δε να εκσυγχρονίζουν την οργάνωση και διοίκησή τους ακολουθώντας τις εξελίξεις των σύγχρονων επιστημών και της τεχνολογίας.

Επιπτώσεις στην οικονομία 10/15

Η συμβολή μάλιστα της νέας τεχνολογίας στην οικονομική ανάπτυξη εξελίσσεται σε δύο επίπεδα: καταρχήν αποτελεί η ίδια το αντικείμενο μιας συνεχώς μεγεθυνόμενης αγοράς, αλλά παράλληλα χρησιμεύει και ως μέσον για τη διακίνηση και πώληση πολλών παραδοσιακών προϊόντων. Ενώ όμως αποτελεί μια ελκυστική λύση για τις επιχειρήσεις αλλά και τους καταναλωτές, παρατηρούνται ακόμη **ελλείψεις** και **δυσλειτουργίες** στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει αυτήν την αγορά και απαιτούνται νέοι κανόνες και ρυθμίσεις.

Επιπτώσεις στην οικονομία 11/15

Αναδύονται συνέχεια όροι με τον επιθετικό προσδιορισμό «νέος» ή «νέα», οι οποίοι συνήθως συνδέονται με παραδοσιακούς θεσμούς ή δραστηριότητες. Η ενσωμάτωση όμως των ψηφιακών εφαρμογών τους προσδίδει τα χαρακτηριστικά του «νέου». Έτσι τα τελευταία χρόνια αναδύθηκε ο όρος **«νέα οικονομία»** ή «οικονομία της γνώσης» και αναφέρεται στο γεγονός ότι το κέντρο βάρους της οικονομικής δραστηριότητας μετατοπίζεται από τις κατασκευές και την παραγωγή φυσικών αγαθών στην επεξεργασία πληροφοριών, στα «άϋλα» προϊόντα και τους διανοητικούς πόρους.

Επιπτώσεις στην οικονομία 12/15

Όπως έδειχναν στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. ήδη από το 2001, στο πλαίσιο της νέας οικονομίας περισσότερο από το μισό του ΑΕΠ προερχόταν από οικονομικές δραστηριότητες **«εντάσεως γνώσης»**.

Δραστηριότητες δηλαδή που απαιτούσαν υψηλού επιπέδου γνώσεις και δεξιότητες. Ο οργανισμός σύστηνε παραπέρα στις χώρες που είναι μέλη του ενίσχυση των εφαρμογών της νέας τεχνολογίας προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους.

Επιπτώσεις στην οικονομία 13/15

Αυτή ακριβώς η σημασία της γνώσης για την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων και εθνικών οικονομιών δημιουργεί ένα **νέο καταμερισμό εργασίας** και, κατά συνέπεια, **νέες κοινωνικές ανισότητες**: η πρόσβαση στους νέους τομείς της οικονομίας είναι ευκολότερη για όσους διαθέτουν υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα, ενώ είναι επισφαλής η θέση όσων διαθέτουν χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα ή επαγγελματικές δεξιότητες περιττές για τη νέα οικονομία.

Επιπτώσεις στην οικονομία 14/15

Με άλλα λόγια η προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις της αγοράς θα είναι ευκολότερη για κοινωνικές ομάδες που διαθέτουν το απαιτούμενο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, που τις καθιστά ικανές να αναπροσαρμόζουν τις αξίες και την ταυτότητά τους. Η εντονότερη διασύνδεση γνώσης και δεξιοτήτων υψηλού επιπέδου καθιστά τελικά ακόμη πιο κρίσιμο τον αντισταθμιστικό ρόλο της εκπαίδευσης στις σύγχρονες δημοκρατίες.

Επιπτώσεις στην οικονομία 15/15

Οι ΤΠΕ φαίνεται ότι αναμένεται να βελτιώσουν το γενικό επίπεδο του πληθυσμού από οικονομική ή υλική άποψη. Φαίνεται όμως παραπέρα ότι η αγορά θα μπορεί να ελεγχθεί λιγότερο αποτελεσματικά απ' ό,τι με τις μέχρι τώρα τεχνολογίες και ότι η εισβολή της νέας τεχνολογίας θα οδηγήσει γενικότερα σε **απρόοπτες και εν μέρει ανεπιθύμητες παρενέργειες** τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την κατανομή του εισοδήματος. Για να αντιμετωπιστούν οι παρενέργειες πρέπει να αναπτυχθούν νέοι θεσμοί και μηχανισμοί, οι οποίοι θα ρυθμίζουν την αγορά ακόμη πιο αποτελεσματικά, όχι απλά σε εθνικό αλλά σε υπερεθνικό επίπεδο.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 1/13

Η σταδιακή ενσωμάτωση της Μικροηλεκτρονικής στο χώρο της παραγωγής:

α) Αρχικά αντικατέστησε τα ηλεκτρικά μέρη σε **διαδικασίες ρουτίνας.**

β) Σε επόμενο στάδιο ανέλαβαν τα ολοκληρωμένα κυκλώματα τόσο **εργασίες ελέγχου της παραγωγής όσο και οργανωτικές/διοικητικές εργασίες,** όπως ο έλεγχος ποιότητας, η αυτόματη διαχείριση δεδομένων, η ηλεκτρονική αλληλογραφία κ.λπ

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 2/13

Η αυτοματοποίηση και οι «έξυπνες λύσεις» δεν αφορούν μόνο τον βιομηχανικό τομέα, αλλά και τον λεγόμενο τριτογενή τομέα παραγωγής, δηλαδή τις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις και τη διοίκησή τους, τις υπηρεσίες υγείας, τον τουρισμό, το εμπόριο, τις υπηρεσίες από άνθρωπο σε άνθρωπο.

Καθώς λοιπόν παραδόθηκαν διάφορες **ανθρώπινες νοητικές δραστηριότητες σε ηλεκτρονικά συστήματα επεξεργασίας δεδομένων**, επηρεάστηκαν παραπέρα επαγγέλματα που παραδοσιακά δεν είχαν καμία σχέση με την Μικροηλεκτρονική.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 3/13

Οι νέοι ευέλικτοι τρόποι οργάνωσης της παραγωγής που γίνονται αναγκαίοι κυρίως λόγω της χρήσης των τεχνολογιών της πληροφορίας, επιβάλλουν την προώθηση ενός νέου προτύπου για τις ικανότητες των εργαζομένων.

Ο πολυδύναμος - πολυλειτουργικός εργαζόμενος που μπορεί να λύνει με ταχύτητα προβλήματα και να συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, για να ανταποκρίνεται στις συνεχείς αλλαγές των αναγκών της παραγωγής.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 4/13

Η αγορά εργασίας πιέζει γενικότερα για απόκτηση εκ μέρους των εργαζομένων όλο και απαιτητικότερων γνώσεων και δεξιοτήτων.

Στον τομέα των υπηρεσιών ειδικότερα υπάρχει σαφής τάση για διεύρυνση των απαιτούμενων δεξιοτήτων σε όλα τα επαγγελματικά επίπεδα για **εκτέλεση μη συνήθων καθηκόντων**.

Για παράδειγμα, όσοι απασχολούνται στον τομέα των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας οφείλουν να αποκτήσουν ταυτόχρονα δεξιότητες στους τομείς του μάρκετινγκ και του μάνατζμεντ.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 5/13

Διατυπώνεται μάλιστα η πρόβλεψη ότι στο προσεχές μέλλον τα τρία τέταρτα των θέσεων εργασίας θα εντάσσονται στον ραγδαία διευρυνόμενο **κλάδο της παροχής υπηρεσιών**.

Η μετατόπιση της προσφοράς απασχόλησης σε νέους τομείς και η μείωση των θέσεων εργασίας που προσφέρονται σε παραδοσιακούς κλάδους οδηγεί στη λεγόμενη **«τεχνολογική ανεργία»**.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 6/13

Σε επίπεδο εθνικής οικονομίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας και η κοινωνική συνοχή εξαρτώνται από την αποτελεσματική χρήση των ΤΠΕ.

«Ατζέντα ψηφιακών δεξιοτήτων».

Κάποιοι θα είναι **απλοί χρήστες** των ΤΠΕ

Κάποιοι από αυτούς μπορεί να απασχοληθούν ειδικότερα **στον διευρυνόμενο κλάδο των ΤΠΕ**

Κάποιοι μπορεί να απασχοληθούν στον επίσης διευρυνόμενο κλάδο του **ψηφιακού εμπορίου**. Απαιτούνται γενικότερα **νέοι τρόποι επιχειρηματικότητας**.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 7/13

Άλλο χαρακτηριστικό της σύγχρονης αγοράς εργασίας είναι και οι καταναλωτικές προσδοκίες, οι οποίες γίνονται όλο και απαιτητικότερες και πιέζουν για ακόμα περισσότερο **πολύπλοκα και εξατομικευμένα προϊόντα και υπηρεσίες.**

Για να ανταποκριθεί σ' αυτές τις προσδοκίες ο κόσμος της εργασίας απαιτείται συνεχής προσαρμογή των δεξιοτήτων των εργαζομένων, ειδικά στις ψηφιακές δεξιότητες και στις δεξιότητες επικοινωνίας και προσαρμοστικότητα στις αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 8/13

Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις στη σταδιοδρομία των σύγχρονων εργαζομένων σχετίζεται με την **ταχύτητα** που οι νέες τεχνολογίες επιβάλλουν στην **ανανέωση των γνώσεων και των ικανοτήτων που απαιτούνται**. Εγκαταλείπεται η **ειδίκευση και δια βίου απασχόληση σε ένα αντικείμενο** και αναπτύσσονται πιέσεις για **ετοιμότητα αλλαγής και νέας ειδίκευσης ή διαδοχικών ειδικεύσεων**. Αυτή η ετοιμότητα για εύκολη και γρήγορη προσαρμογή είναι αναμενόμενη από νέους ανθρώπους.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 9/13

Η μεγαλύτερη ευελιξία των νέων και η ταχύτητα προσαρμογής στις νέες απαιτήσεις έχει σε πολλούς τομείς ως συνέπεια και κάποια **διασάλευση της ιεραρχικής πυραμίδας**. Παραδοσιακά στον επαγγελματικό χώρο κατείχαν τις ηγετικές θέσεις άνθρωποι με πολλά χρόνια επαγγελματική πείρα και γνώση.

Η ύπαρξη όμως νέων με εξειδικευμένες γνώσεις στον τομέα της τεχνολογίας έχει ως συνέπεια την ανάδειξή τους σε ηγετικές/διευθυντικές θέσεις και την παραμονή σε θέσεις υφισταμένων των ανθρώπων, που περίμεναν μετά τη μακρόχρονη προσφορά τους να ανταμειφθούν με τις υψηλές θέσεις.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 10/13

Έτσι η σταδιοδρομία γίνεται περισσότερο ανασφαλής και η ανάγκη για **επαγγελματικό αναπροσανατολισμό** των μεσηλίκων αυξάνεται.

Είναι προφανές ότι το αποφασιστικής σημασίας χαρακτηριστικό για να καθοριστεί η λεγόμενη κάθετη και οριζόντια κινητικότητα των εργαζομένων είναι οι ψηφιακές δεξιότητες.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 11/13

Φαίνεται επιπλέον να δημιουργούνται προϋποθέσεις για αναζωπύρωση των προβλημάτων ισότητας επαγγελματικών ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων. Οι γυναίκες απασχολούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό σε θέσεις εργασίας υποστηρικτικές-βοηθητικές, που δεν απαιτούν ιδιαίτερη γνώση και εξειδίκευση. Αυτές ακριβώς οι θέσεις είναι που έχουν και τις περισσότερες απώλειες από τον **εξορθολογισμό** (rationalization) της παραγωγής. Καθώς παράλληλα τα διευθυντικά στελέχη είναι συνήθως άνδρες, οι οποίοι προσάπτουν στις γυναίκες μία ανασφάλεια με τη νέα τεχνολογία, είναι αναμενόμενο να πλήξει η ανεργία εντονότερα τις γυναίκες.

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 12/13

Δεν πρόκειται για απαιτήσεις συνήθως εκμάθησης προγραμματισμού, αλλά για την ικανότητα να αποκτήσουν νέες γνώσεις και να προσαρμοστούν σε νέα οργανωτικά σχήματα. Δεν είναι λοιπόν αναγκαίο να μιλά κανείς απλά για λιγότερες ή περισσότερες γνώσεις ή για υψηλές ή χαμηλές απαιτήσεις. Η θεμελιώδης απαίτηση αναφέρεται στην **ετοιμότητα είτε γενικά να μαθαίνει κάποιος το νέο είτε στην ετοιμότητά του για να μαθαίνει κάτι με νέο τρόπο.**

Επιπτώσεις στις επαγγελματικές απαιτήσεις 13/13

Μία τελευταία παρατήρηση αφορά την ενασχόληση και τον προβληματισμό σχετικά με τα παραπάνω κοινωνικής και οικονομικής φύσης θέματα πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή και μετριοπάθεια, διότι καταρχήν πρόκειται για φαινόμενα που αλληλοδιαπλέκονται και επιπλέον βρίσκονται ακόμη σε πλήρη εξέλιξη.

Αυτό σημαίνει ότι απέχουν ακόμη πολύ από την ωρίμανση ή την τελική τους διαμόρφωση και εν μέρει δεν ελέγχονται.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Κωνσταντίνος Μπίκος.
«Π1901 – Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των ΤΠΕ στην
εκπαίδευση. Επιπτώσεις στην οικονομία – Επιπτώσεις στις επαγγελματικές
απαιτήσεις». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS292/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Αντώνης Χατζηχρήστος>
Θεσσαλονίκη, <Χειμερινό Εξάμηνο 2013-2014>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

